

7. Національна рамка кваліфікацій – Україна (2022). URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/2021-11/ukraine_ua.pdf.

8. Рекомендації щодо впровадження змішаного навчання у закладах фахової передвищої та вищої освіти (розроблені членами робочої групи за участю Науково-методичної підкомісії «Дистанційне навчання» сектора вищої освіти Науково-методичної ради МОН). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/visha-osvita/rekomendacij-shodovprovadzheniya-zmishanogo-navchannya-u-zakladah-fahovoyi-peredvishoyi-ta-vishoyi-osviti>.

9. Тарангул Л., Романюк С. Використання технології доповненої реальності в освітньому процесі закладів вищої освіти. *Проблеми освіти*. 2022. Вип. 1 (96). С.187-204.

10. Ткачов С. І., Ткачова Н. О., Ткачов А. С. Використання мобільних технологій в освітньому процесі вищої школи. *Світ дидактики: дидактика в сучасному світі*: зб. матеріалів II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, (м. Київ, 22-23 листопада 2022 р.). Київ: «Видавництво Людмила», 2023. С. 272–277.

Алла ХОМЕНКО

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА У ПЕДАГОГІЧНОМУ ПРОЦЕСІ ВИШУ

В умовах глобалізації, технологічного прогресу і соціальних трансформацій в усіх країнах світу відбувається переоцінка традиційних цінностей людського буття та формування нових ціннісних орієнтацій життєдіяльності особистості. Цей процес безпосередньо впливає на соціально-економічний, політичний та духовно-культурний розвиток суспільства, що викликає стрімкі зміни в сучасному освітньому просторі. Система вищої освіти в світі розбудовується, модернізується відповідно до цих змін, формуючи професійно-особистісні ціннісні орієнтації як професорсько-викладацького складу вищої школи, так і студентської молоді в цілому. Дослідження взаємозв'язку ціннісних орієнтацій викладачів і студентів стає особливо важливим для розуміння динаміки розвитку процесу вищої освіти та забезпечення його ефективності в контексті підготовки професіоналів, здатних відповідати на виклики сучасного світу.

Вивчення цієї теми набуває особливої значущості в контексті зміни парадигми вищої освіти як метамоделі освітньо-виховного процесу, що ґрунтується на домінуючих у певний період історичного розвитку суспільства світоглядних узагальненнях та аксіологічних критеріях, які регулюють науково-дослідницьку та практичну інноваційну діяльність у вищій школі. На сучасному етапі розвитку вищої освіти відбувається перехід від знаннєцентричної до особистісно-гуманістичної парадигми, де акцент професійної підготовки фахівців зміщується у напрямку формування світоглядних та професійних компетентностей, креативному розвитку особистості. При цьому ціннісні орієнтації викладача і студента відіграють ключову роль, оскільки впливають не тільки на мотивацію до навчання студентської молоді, вибір методів викладання, але і на формування професійної ідентичності та етичних стандартів професійної діяльності майбутніх фахівців, що дозволяє оптимізувати педагогічний процес у вищій школі, підвищити його ефективність та забезпечити більш гармонійний професійно-особистісний розвиток студентів.

Також розуміння взаємозв'язку ціннісних орієнтацій викладачів і студентів допомагає подолати потенційні конфлікти та непорозуміння, що можуть виникати через культурні, генераційні чи світоглядні відмінності: це сприяє формуванню більш толерантного, відкритого та динамічного освітнього академічного простору, який не лише відповідає сучасним вимогам, але й готує студентів до успішної діяльності в мультикультурному та швидко змінюваному професійному середовищі.

У дослідженні даної проблеми можна виокремити такі ключові напрями: психолого-педагогічні аспекти формування ціннісних орієнтацій у вищій освіті (І. Бех, Н. Побірченко, Г. Радчук, О. Романовський, В. Семиченко, С. Сисоєва, О. Сухомлинська та ін.); вплив ціннісних орієнтацій на ефективність навчального процесу та професійне становлення студентів (О. Власова, В. Кремень, Н. Кузьміна, С. Максименко, В. Моляко, Е. Помиткін, Т. Яценко та ін.); взаємодія та комунікація між викладачем і студентом у контексті ціннісних орієнтацій (М. Боришевський, В. Зливков, В. Міляєва, Т. Титаренко, Н. Чепелева та ін.). Потрібно зазначити, що при всій різноплановості наукових досліджень питання взаємозв'язку ціннісних орієнтацій викладача і студента у педагогічному процесі вишу залишається відкритим і вимагає виокремлення і з'ясування ролі ключових компонентів даного процесу у професійній підготовці майбутніх фахівців.

Цінності людського буття є певною ієрархічною системою ідеалів, фундаментальних понять і цілей, якими живе суспільство і в здійсненні яких вбачає сенс свого існування. Цінності можуть трактуватися як в контексті життя всього суспільства, так і крізь призму однієї людини: у першому випадку вони слугують певним загальним еталоном, предметом визнання і віри, на який орієнтується суспільство в цілому, а в другому стосуються потаємних глибин людської душі і визначають характер і якість життєтворчості окремої людини.

Природа цінностей передбачає їх опредмечення, певне матеріальне втілення, що робить їх доступним для сприйняття та служить засобом поширення, передачі від людини до людини. За О. Вишневським існує три головні форми опредмечення цінностей: кодекси цінностей – систематизований перелік їх у формі вербальних правил, вимог, законів, заборон, визначень та ін.; якості людської душі, що презентується назовні певними вчинками, всією поведінкою людини; форми культури – філософія, література, мова, мистецтво, релігія, традиції, державна і народна символіка, моральні та правові джерела і чинники [1]. У вищій школі взаємозв'язок ціннісних орієнтацій викладача і студента детермінується аксіологічними пріоритетами професійної діяльності викладача: саме від його світоглядної ерудиції, гнучкості мислення, емоційного інтелекту, інноваційності і творчості у викладанні залежить якість професійної підготовки майбутніх фахівців.

Аксіологічні пріоритети професійної діяльності викладача вищої школи представлені у психолого-педагогічній науці (О. Дубасенюк [2], Е. Лузік [3], В. Кремень [7]) як матриця професійної свідомості викладача, як феномен самоактуалізації його особистості, що включає систему ідеалів, норм, ціннісних установок і орієнтацій, моральних принципів регуляції педагогічної взаємодії. Вони відіграють вирішальну роль при визначенні стратегії науково-педагогічної творчості викладача, напрямів розвитку професійної діяльності, психолого-педагогічного проектування інноваційного освітнього середовища.

До них відносимо: по-перше, розвиток високого рівня методологічної культури на основі парадигмального осмислення змістового наповнення навчальних дисциплін; по-друге, здійснення освітньо-виховного процесу у вищій школі на основі акмеологічного підходу як універсального критерію досягнення професіоналізму й творчості; по-третє, керівництво синергетичними орієнтирами в організації і здійсненні професійної діяльності [8]. Дані пріоритети виступають показниками високого професіоналізму викладача вищої школи, свідчать про його систематичне особистісно-професійне зростання і, безумовно, впливають на ціннісні орієнтації студентства в процесі професійної підготовки.

Змістовно-логічний аналіз наукового доробку вчених [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8], практика навчання студентів у сучасних умовах показує, що взаємозв'язок ціннісних орієнтацій викладача і студента у педагогічному процесі закладу вищої освіти є основою створення ціннісно-змістовного академічного простору і включає такі ключові аспекти як

формування і розвиток професійного світогляду, професійної мотивації, професійної етики, професійної ідентичності, особистісної резильєнтності.

Ціннісні орієнтації викладача відіграють ключову роль у формуванні професійного світогляду студентів. Аналіз наукових джерел [5; 6; 7] показує, що вони є основою педагогічної діяльності у вищій школі та визначають характер взаємодії між викладачем і студентами. Викладач виступає у якості рольової особистісної моделі: його ціннісні орієнтації, виражені через поведінку, спілкування, ставлення до роботи та характер відносин суттєво впливають на формування подібних цінностей у студентів. Якщо викладач демонструє цінність постійного самовдосконалення та навчання протягом життя, студенти з більшою ймовірністю приймають ці цінності як важливі для власного особистісно-професійного розвитку. Викладач, який цінує різноманітність думок та міждисциплінарний підхід, стимулює студентів до розширення власного професійного світогляду та пошуку нестандартних рішень поставлених завдань.

Крім того, ціннісні орієнтації викладача впливають на вибір методів навчання, зміст освітнього матеріалу та загальну атмосферу в аудиторії. Викладач, орієнтований на професійний розвиток та інновації, заохочує критичне мислення, творчість та самостійність студентів, що сприяє формуванню прогресивного професійного світогляду.

Також ціннісні орієнтації викладача слугують прикладом професійної етики для студентів [9]. Насамперед, це демонстрація етичної поведінки викладачем в освітньому середовищі, що виявляється у відкритому спілкуванні зі студентами, прозорості щодо вимог і оцінювання знань студентів з навчальної дисципліни, повазі до інтелектуальної власності, сумлінному виконанню своїх обов'язків, пунктуальності, підготовленості до занять, неупередженого ставлення до всіх студентів, постійному професійному самовдосконаленні ті ін.

Важливо зазначити, що вплив викладача на формування професійної етики студентів часто відбувається не через пряме навчання, а через спостереження та формування суб'єкт-суб'єктних відносин у педагогічному процесі вишу. Студенти часто неусвідомлено засвоюють етичні норми, спостерігаючи за поведінкою викладача в різних професійних ситуаціях, тому послідовність та цілісність у дотриманні етичних норм викладачем є ключовим фактором у формуванні професійної етики майбутніх фахівців.

Дослідження показує [5; 6], що важливим аспектом взаємозв'язку ціннісних орієнтацій викладача і студента у педагогічному процесі вишу є взаємоповага, яка виникає на основі спільних цінностей і створює динамічне та продуктивне навчальне середовище. У такому середовищі студенти почуваються безпечніше, що сприяє відкритому обміну ідеями та думками. Спільні цінності створюють спільну мову для спілкування. Це полегшує обмін ідеями та зменшує ризик непорозумінь: у разі виникнення розбіжностей, спільні цінності слугують основою для пошуку компромісу та взаємоприйнятних рішень.

Взаємоповага, базована на спільних цінностях, дозволяє викладачу давати більш відверту та конструктивну критику, яку студенти сприймають як можливість для професійно-особистісного зростання, а не як особистісну атаку. Розуміння цінностей студентів допомагає викладачеві адаптувати викладання до індивідуальних потреб та інтересів кожного, що підвищує ефективність навчання та робить його більш релевантним для студентів.

Вибір релевантних прикладів вимагає від викладача глибокого розуміння не лише свого предмету, але й інтересів та цінностей сучасних студентів. Це може включати постійне оновлення знань про поточні тренди, технології та соціальні питання. Крім того, важливо зберігати баланс між релевантністю та академічним ригоризмом (фр. *rigorisme* від лат. *rigor* – твердість, строгість) з метою забезпечення точності відображених фактів, явищ, подій, процесів, законів та інших категорій наукових знань.

Особливо важливим для нашого дослідження є значення взаємозв'язку ціннісних орієнтації викладача і студента щодо їх особистісного розвитку. Проблема особистісного розвитку фахівця розкривається у наукових працях багатьох вчених, серед яких фундаментальними є роботи Г. Балла, С. Максименко, В. Панок, Н. Чепелевої, В. Рибалка та ін. Аналіз цих наукових праць свідчить, що в процесі взаємовпливу ціннісних орієнтації викладача і студента розширюється їх світоглядна ерудиція, переоцінюються та формуються нові погляди на світ, своє місце в цьому світі, значущість і важливість обраної професії. У процесі суб'єкт-суб'єктної взаємодії викладачів і студентів розвивається емпатія, яка виявляється у здатності розуміти та поважати іншу точку зору; вмінні критично та інноваційно мислити, аргументувати власну позицію та знаходити компроміси; адаптації в освітньому середовищі з різними ціннісними орієнтаціями, регуляції власних емоцій.

Також надзвичайно важливим у взаємозв'язку ціннісних орієнтації викладача і студента відіграє вплив ціннісних орієнтацій викладача на формування професійної ідентичності студентів. Професійну ідентичність студента вищої школи розглядаємо як уявлення про себе як майбутнього фахівця, власні навчально-професійні цілі та можливості їх реалізації. Викладач часто виступає як рольова модель для студентів у професійному контексті, його ціннісні орієнтації демонструють, які якості та поведінка цінуються в даній професії. Ціннісні орієнтації викладача впливають на розуміння студентами етичних норм та стандартів у майбутній професії, що допомагає студентам розвивати власну систему професійних цінностей. Викладач своїм прикладом демонструє важливість дотримання професійної етики: це формує у студентів розуміння етичних дилем та способів їх вирішення в професійному контексті. Ентузіазм викладача до своєї професії може надихати студентів на постійне професійне вдосконалення. Ця особистісна риса викладача формує розуміння важливості навчання протягом усього життя.

В цілому, професійна ідентичність студента розвивається на основі розуміння професійної місії, розвитку міждисциплінарного мислення в професійному контексті, формування професійної самооцінки, розуміння професійних викликів, формування професійної мови, розвитку професійної гнучкості та професійних амбіцій. Важливо зазначити, що вплив ціннісних орієнтацій викладача на формування професійної ідентичності студентів не є однозначним та лінійним процесом. Студенти мають власні цінності та переконання, які взаємодіють з цінностями викладача. Крім того, на формування професійної ідентичності впливають і інші фактори: практичний досвід, взаємодія з професіоналами галузі, особисті прагнення студентів тощо. Роль викладача полягає не лише в передачі своїх ціннісних орієнтацій, але й у створенні середовища, де студенти можуть критично осмислювати різні професійні цінності та формувати власну професійну ідентичність. Це вимагає від викладача відкритості, рефлексивності та готовності до діалогу зі студентами щодо професійних цінностей та етичних дилем.

Особливе місце у взаємозв'язку ціннісних орієнтації викладача і студента займає резильєнтність (від англ. *resilience* – пружність, еластичність), яка визначається у психолого-педагогічній науці як здатність людини успішно адаптуватися до життєвих труднощів і негараздів, зберігаючи психологічну стійкість та продовжуючи ефективно функціонувати [4]. Сутність резильєнтності в освітньому контексті полягає у здатності викладачів і студентів адаптуватися до змін в освітньо-виховному процесі вищу, долати перешкоди та зберігати позитивний настрій. При цьому зіткнення з різними ціннісними орієнтаціями може бути стресовим, проте подолання цього стресу розвиває стійкість особистості. Компонентами резильєнтності викладача і студента в освітньому середовищі вищої школи є: емоційна регуляція, гнучкість мислення, оптимізм та самоефективність як віра у власну здатність долати перешкоди.

Зауважимо, що резильєнтність допомагає студентам долати академічні труднощі та стрес, готує їх до майбутніх професійних викликів, розвиває здатність працювати в

різноманітних колективах. Викладачам резильєнтність допомагає адаптуватися до змін у професійному середовищі, сприяє ефективному управлінню різноманітним студентським колективом та підтримує професійне зростання та інновації у викладанні. Провідними методами розвитку резильєнтності виступають: рефлексивні практики як аналіз власних реакцій на різні ціннісні орієнтації; менторство як підтримка та обмін досвідом між викладачами та студентами та створення підтримуючого середовища як формування атмосфери, де цінується різноманітність думок і поглядів.

Таким чином, ціннісні орієнтації викладача не лише визначають якість освітнього процесу, але й закладають фундамент для професійного та особистісного зростання студентів, формуючи розуміння значення майбутньої професії, відповідальності у навчанні та прагнення до особистісно-професійного самовдосконалення.

Список використаних джерел

1. Вишневський О. І. Природа цінностей виховання. *Педагогічна думка*. 2006. № 2. С. 11-22.
2. Дубасенюк О. А. Акмеологічний підхід як стратегічний орієнтир особистісно орієнтованої педагогічної освіти. *Проблеми освіти : зб. наук. праць*. Вип. 84. Житомир-Київ, 2015. С. 25-30.
3. Лузік Е. В. Теоретико-методологічні аспекти формування планетарного мислення як основи оновлення змісту сучасної вищої освіти України. *Креативна педагогіка*. Вінниця, 2014. Вип. 9. С. 48-54.
4. Мерзлякова О. Л. Резильєнтність або психологічна стійкість : концепт, вимірювання, розвиток. *Аналітичний вісник у сфері освіти й науки*. 2023. № 18. С. 96-120.
5. Особистість у розвитку: психологічна теорія і практика : моногр. / за ред. С. Д. Максименка, В. Л. Зливкова, С. Б. Кузікової. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. 430 с.
6. Рибалка В. В. Психологічна теорія особистості Г. Балла. *Психологія особистості*. 2017. № 2 (68). С. 104-118.
7. Розвиток особистості в контексті синергетичної парадигми. Синергетика і освіта: моногр. / за ред. В. Г. Кременя. Київ : Інститут обдарованої дитини, 2014. С. 266-279.
8. Хоменко А. В. Аксиологічні пріоритети професійної діяльності викладача вищої школи: традиції та інновації. *Дидаскал: Часопис*. Полтава: ПНПУ імені В. Г. Короленка. 2021. № 22. С. 142-147.
9. Хоружа Л. Л. Етичний розвиток педагога: навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 208 с.

Валентина СОКІЛ

ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ У КОНТЕКСТІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Ключовою реформою Міністерства освіти і науки є створення Нової української школи. Головним завданням якої, є не просто дати учням певну суму знань, умінь та навичок, а й навчити застосовувати їх на практиці, сформуванню особистості, яка б вміла аналізувати, порівнювати, орієнтуватися в потоці інформації, сприймати та створювати зміни, готовою діяти та реалізовувати себе у майбутньому житті. Перед сучасним педагогом стоїть завдання пробудити в учня усвідомлення необхідності цілеспрямовано